

Organizirani kriminal

Janez Pečar*

Med vsemi vrstami kriminala je nedvomno najbolj zanimiv, najmanj preučen, najbolj nevaren in verjetno najbolj dovršen t. i. »organizirani kriminal«. Čeprav kjerkoli po svetu zaposluje v taki ali drugačni obliki, ne samo kriminološko misel, marveč predvsem kazensko pravosodje z organi odkrivanja, že dosti desetletij zanimanje zanj ne ponehuje. Nasprotno, ker se naseljuje tudi tja, kjer ga še do nedavnega ni bilo, pomeni nevarnost, s katero se bije bitka največkrat popolnoma zaman in brez ohrabrujočih izidov.

Organiziran kriminal predstavlja »podzemlje«, ki je res lahko skupinsko ali kolektivno, toda ni množično. Njegova posebnost zadnjih desetletij je gospodarsko poslovna dejavnost, ki gre tako daleč, da jo neredko primerjajo s »kriminalno industrijo«, s katero obvladuje v določenem delu prenekatero gospodarsko ali zabaviščno panogo in ponuja svoje usluge in proizvode na zahodu največkrat na nezakonit način kot dobro delujoče podjetje.

Zametke za razne oblike tako ali drugače organiziranega kriminala gre iskati že v preteklem stoletju. Zlasti v ZDA se tovrstna dejavnost povezuje z mafijo s Sicilije, ker so se morali prenekateri njeni člani v dvajsetih letih tega stoletja umakniti pred fašizmom v ZDA.¹ Tam je s prohibicijo zaživela nezakonita proizvodnja žganih pijač in z njo v zvezi tudi igranje na srečo,² podkupovanje kot sredstvo organiziranega kriminala za doseganje njegovih ciljev, tja do raznih dejavnosti, ki jih navajamo v nadaljevanju. Z razvojem posameznih združb — družin z več tisoč člani italijanskega ali italijansko-ameriškega porekla ter Ircev, Židov itd. se danes v tej deželi ukvarjajo z organiziranjem kriminala (če upoštevamo narodnosti) še črnici, Portoričani, Kubarci³ itd. Od običajne proizvodnje in prodaje alkohola ter igranja na srečo pa so prišli na mamila in razne gospodarske dejavnosti, ki prinašajo velike in predvsem neobdavčene dobičke, ki omogočajo nesluteno konkurenčnost in uspešen boj z državo.

Na ta način je organizirani kriminal ponekod postal družbena ustanova,⁴ ki posreduje ljudem proizvode ali usluge, ki so sicer nedosegljive ali

slabo dosegljive ali celo prepovedane (vendar zaželene in zato tudi dokaj iskane).

Za organizirani kriminal je značilno, da ga spremljajo nasilje, uboji, terorizem, ugrabitve, pustošenje, izkoreninjanje in druga sredstva za doseganje ciljev in za podrejanje tekmecev. Poleg tega je postal poklic in možnost za uveljavljanje v družbi, da ne omenjamo bogatenja brez dela, uživanja brez napore in izkoriščanja brez gledanja trpečih.

S sredstvi prisile in drugimi dejavnostmi za doseganje poslušnosti, všteti fizično likvidacijo nezaželenih in nevarnih, je organizirani kriminal postal ponekod »nevidna vlada«.⁵ Taki so npr. na Siciliji mafija, v ZDA La Cosa Nostra, na Japonskem Yakuza in druge kriminalne organizacije, ki po svetu čedalje bolj delujejo kot podjetništvo na določenih področjih in ki se, da laže napredujejo, povezujejo tudi s politiko, kolikor se z njo na takšni ali drugačni ravni sploh ne ukvarjajo. Zato sodijo, da prihodek organiziranega kriminala v ZDA »presega katerikoli zakonito delujoč posamezni sektor njihovega gospodarstva«.⁶

Toda v širšem obsegu je začel delovati šele v tem stoletju tako, da so še v posameznih mestih nastale skupine pozneje povezovale ali sprejele nadvlado hujših in sposobnejših zato, da si s kriminalom in nezakonitimi dejavnostmi »služijo« denar.

V prenekaterih delih sveta se vprašujejo, ali obstaja organizirani kriminal tudi pri njih. Največkrat si morajo odgovoriti, da po vzorcu tistega iz ZDA ali Kanade najbrž ne, toda na kakih področjih dobiva kriminalno združevanje tudi pri njih podobnost s tistimi, ki so značilne za severnoameriškega. In če so kje take podobnosti, so povsod pri mamilih. Kaj pa pri nas?

Organizirani kriminal je hvaležno vprašanje tudi za kriminološka razmišljanja, zlasti če ga gledamo z zornega kota družbe, v kateri nastaja. Ta pa je doslej le kapitalistična. Ali je v socialističnih družbah mogoč »organiziran« kriminal v vseh svojih razsežnostih? Ali ga je mogoče ugotoviti ob sposobnosti in zmožnosti njene družbene reakcije? Zagotovo ne, toda ponekod pa vendarle. Če mu ustreza družbena sestava.

Sestavek načenja tudi nekaj vprašanj v tej smeri, sicer pa se ukvarja s splošnimi spoznanji današnjega organiziranega kriminala, ki na splošno ne posega v našo družbo.

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, znanstvenik, redni profesor za kriminologijo, Inštitut za kriminologijo, Trg osvoboditve 11, 61000 Ljubljana.

¹ Glej npr. Task Force Report: Organized Crime, s. 48.

² Philcox, s. 11.

³ Tepperman, s. 126.

⁴ Tyler v Crime and Justice, s. 139.

⁵ Prav tam, s. 140.

⁶ Bequai, s. 129.

1. Določitev pojma

Praktiki in teoretiki so se doslej zelo trudili določiti pojem organiziranega kriminala. Normalno je bilo, da so se s tem ukvarjali največ tam, kjer je organizirani kriminal nepremagljiv družbeni problem, to je predvsem v ZDA in Kanadi, in le redkeje kje drugje in še to kvečjemu v državah zahodne Evrope, pa morda še v Italiji zaradi sicilijanske mafije, in v posameznih državah daljnega vzhoda. Nasploh je organizirani kriminal »*privilegium odiosum*« kapitalistične družbene ureditve, da ne rečemo **potrošniških družb z razvitim zasebnim podjetništvom**.

Poskusi teoretične opredelitve o organiziranem kriminalu ne prinašajo dovolj jasnosti, zlasti pri vsebinskem ovrednotenju enovitejših značilnosti ne glede na to, v katerih delih sveta ta organizirani kriminal je. Še najbolj slikovito ugotovitev o vprašanju je podala Kefauerjeva komisija v ZDA, ki pozna štiri izhodišča, veljavna v ZDA. Le-ta je ugotovila, da je organizirani kriminal:

— »po vsej deželi znan kriminalni sindikat ali mafija, katere tipalke je najti v dosti velikih mest. Ima mednarodne razsežnosti, za katere se zdi, da so najbolj jasne pri prometu z mamili;

— njeni voditelji navadno nadzorujejo najbolj dobičkanosno črno borzo v svojih mestih;

— so znaki centraliziranega vodenja in kontrole tega črnoborzijanstva, toda vodstvo se bolj kaže v skupinah kot v enem posamezniku;

— mafija je cement, ki pomaga povezovati sindikat Costello-Adonis-Lansky v New Yorku in Accordo-Guzik-Fischetti v Chicagu — kakor tudi manjše skupine gangov in posameznih kriminalcev po vsej deželi. Te skupine so bile povezane z Lucky Lucianom, preden je bil izgnan iz ZDA.«⁷

Toliko iz leta 1951, potem pa so seveda o organizirani kriminaliteti ugotovili znatno več. Na primer:

»Organizirani kriminal je proizvod samoovkovečene kriminalne zarote, ki ima namen zaje-
mati pretirani dobiček naše družbe s kakršnim-
koli sredstvom, primernim ali neprimernim,
pravnim ali nepravnim. Preživi zaradi strahu
in podkupovanja. S tem ali onim sredstvom
obdrži visoko stopnjo imunosti od prava. Je to-
talitaren v svoji organizaciji. Kot način življenja
se vzdržuje s brezobzirno disciplino nasproti
podložnikom, ki opravljajo umazana dela, med-
tem ko so ljudje na višjih položajih organizira-

nega kriminala na splošno ločeni od kaznivih dejanj in od nevarnosti obtožbe (1965).«⁸

Ali: »Organizirani kriminal je združba, ki deluje izven kontrole ameriškega ljudstva in njegove vlade (1976).⁹ Obsega tisoče kriminalcev, ki deluje v ustroju, ki je podoben tistim v velikih podjetjih, vendar pod strožjimi pravili, kot veljajo za tiste, ki jih zagotavljajo zakonite vlade. Njihove dejavnosti niso nagonске, ampak posledica zamotane organizacije z večletnimi izkušnjami, s katero želijo prevzeti nadzorstvo čez celotnost kakega področja samo zato, da bi skovali ogromne dobičke.«¹⁰

Ali: »Organizirani kriminal pomeni nezakonite dejavnosti članov visoko organizirane in disciplinirane združbe, angažirane za preskrbovanje protipravnih dobrin ali služnosti. Le-te vsebujejo igre na srečo, prostitucijo, sleparstva s posojili, mamila in druge protipravne dejavnosti članov te organizacije (1968).«¹¹

Ali: »Organizirani kriminal je opredeljen kot združenje dveh ali več ljudi z namenom ustanoviti na določenem geografskem območju monopol (ali dejanski monopol) v kriminalni dejavnosti takega tipa, ki prinaša dobiček ali nepretrgan finančni dohodek. To dosega z uporabo terorja in nasilja zoper tiste (storilce in državljane), ki nasprotujejo ali se upirajo njegovemu razvoju. S podkupovanjem javnih delavcev, katerih sodelovanje je nujno za njegov obstoj in nadaljevanje razširjenega izvenpravnega delovanja — pa se razrašča in uspeva.«¹²

Ali: »Organizirani kriminal je katerikoli kriminal, storjen od ljudi, ki imajo v ustanovljeni delitvi dela položaj, primeren za izvrševanje kaznivih dejanj, s tem, da ta delitev dela vključuje tudi najmanj en položaj podkupovalca, en položaj podkupljenca in en položaj izsiljevalca (Cressey).«¹³

Gre torej za pravi kriminal podzemlja, ki mu formalno nadzorstvo in država ne moreta do živga, predvsem zato, ker ne gre za spontano kriminalno dejavnost, ker je organiziran do podrobnosti in ker upravlja različne kriminalne dejavnosti v enem samem kriminalnem procesu.¹⁴

Zgornje sicer najznačilnejše opredelitve pojma organiziranega kriminala kažejo napredek v spo-

⁸ Philcox, s. 3.

⁹ Prav tam.

¹⁰ Hays, s. 72/73.

¹¹ Omnibus Crime Control and Safe Streets Act v navedbi Hayes, s. 73.

¹² Criminal Investigation s. 218.

¹³ Cressey v navedbi Tepperman, s. 125/26.

¹⁴ Népote, s. 230/1.

⁷ Task Force Report: Organized Crime, s. 32.

znavanju bistva pojava. K temu obravnavanju gre upoštevati seveda še nekatere posebnosti, čeprav na splošno prevladujejo tisti pogledi, ki zadevajo mafijo. Toda v zadnjih letih prihaja do organiziranih kriminalnih združb tudi na drugih področjih in v raznih delih sveta.

2. Organizacija

Že iz poskusov opredelitve organiziranega kriminala izhaja, da je **tovrstna odklonskost predvsem gospodarska dejavnost**, katere najvišji cilj je doseganje izrednega dobička skozi t. i. »business«. Ta kriminal deluje kot podjetje, ki mora zato imeti tudi opremo, ustrezne podatke, ljudi, sposobnost ob tem, da načrtuje, posluje racionalno, da se poteguje za uspeh in da predvidene ukrepe izvršuje z razpoložljivimi (seveda) kriminalnimi sredstvi. Gospodarstvenost je načelo organizacije in kriminalno delovanje ima svoje gospodarske temelje. **Vtihotaplja se še v legitimne gospodarsko-podjetniške in druge dobičkonosne dejavnosti**, neredko tudi zaradi »kamuflaže«.

Nasploh je »organizirani kriminal« gospodarski tip kriminalitete. Njegove značilnosti so zlasti:¹⁵

— hierarhična organizacija, v kateri tisti zgoraj dajejo navodila spodnjim, le-ti pa uresničevalcem in izvrševalcem. Med spodnjimi in zgornjimi ni nobene zveze, niti se med seboj ne poznajo, kar je značilnost za kriminalne združbe in za kriminal v sosterilstvu;

— uporaba sile ali grožnje z nasiljem. To dvoje se vedno uporablja za zagotavljanje volje elite. Često plačujejo za izvrševanje kaznivih dejanj tudi kriminalce izven svoje skupine, zlasti pri odločitvah, pri katerih ne žele, da bi bili za kaka obračunavanja vpleteni člani združbe organiziranega kriminala;

— načrtovanje, ki obsega dejavnosti celotnega podjetja, odbiro osebja, razmerja z vplivnimi osebnostmi tja do podkupovanja policije in porazdelitve dobička;

— dokajšnja nedotakljivost ali neprijemljivost od policije ali pravosodja. V tem pogledu angažirajo vsa sredstva, da ne pride do aretacij, obtožb ali obsodb kakega člana. Uporabljajo podkupovanje pravosodnih delavcev, politične pritiske, zavarovanje svojih kriminalnih dejavnosti ali celo neposredno udeležbo pravosodnih delavcev v gospodarjenju organiziranega kriminala;

¹⁵ Npr. Haskell/Yablonski, s. 129.

— prepletenost vodstva, ki obsega razne kriminalne dejavnosti, pri čemer zlasti v zadnjem času (v ZDA) kažejo po eni strani na centralizacijo, po drugi strani pa na čedalje manjše število izključnih šefov, ker je vodstvo čedalje bolj pogosto v rokah določenih skupin, družin ali kakih drugih povezav.

Naslednja pomembnost v organizacijskem smislu so pravila vedenja ali zakoni.¹⁶ Po njih **morajo člani sprejemati določene norme, katerih kršitev pomeni kazen**. Združbe organiziranega kriminala imajo izredno razvito notranjo »družbeno kontrolo«, ki deluje povezujoče in preprečuje vpadanje tujcev in nezaželenih. Pravila zavezujejo k tajnosti, lojalnosti, diskretnosti, junaštvu, solidarnosti in medsebojni pomoči v stiski. Vodstvo je hkrati zakonodajalec in sodnik ter budno pazi pred nevarnostmi od zunaj. Kodeks mafije še posebej določa skrb za žene in otroke, poslušnost vodstvu, prepoved dajanja podatkov pravosodju, plačilo kazni zaradi kršitev, prepoveduje posredovanje kakršnihkoli vesti o organizaciji, naroča poštenost do drugih članov in spoštovanje ženskam, kakorkoli povezanih z drugimi člani združbe.¹⁷

Ne nazadnje je »slang«¹⁸ ali hudodelska latovščina (argot) prav tako sredstvo organizacije z večkratnim pomenom. Tudi argot navsezadnje pomeni pripadnost določeni skupini in obenem ustaljen način vedenja in navad.

Organizacija s svojimi sredstvi omogoča oblikovanje subkulturnih vrednot kriminalne združbe in še posebej poudarja pripadnost skupini, močatost, zastraševanje (svojih članov) in seveda predvsem skrivnostnost pred tistimi iz pravosodja, ki bi z zakonitimi sredstvi želeli posegati v ustroj organiziranega kriminala.

Vsa dosedanja spoznanja kažejo, da je **organizirani kriminal dokaj totalitarna institucija**, zelo stalna, dejavna, zastrašujoča in maščevalna, strogo disciplinirana in hierarhično (celo vojaško) urejena. Išče vsako priložnost doseči kak vpliv ali prednost za organizacijo, se poteguje za naklonjenost javnost, ne nazadnje tudi zaradi tega, ker ji ponuja usluge za denar (s katerim se razvija) itd. Čeprav »organizirani kriminal« nima povsod enotnih oblik, ima vendarle kake skupne značilnosti.¹⁹

¹⁶ Tepperman, s. 132.

¹⁷ Philcox, s. 20.

¹⁸ Glej tudi McIntosh v *Deviance and Control in Europe*, s. 152.

¹⁹ Glej Task Force Report: *Organized Crime*, s. 58/59.

Organizirani kriminal se tudi internacionalizira. Njegove organizacije segajo v Evropo, Azijo Južno Ameriko itd.,²⁰ odvisno od posameznih gospodarskih področij, s katerimi se ukvarja bodisi legalno, bodisi ilegalno. Področja delovanja in območja, kjer razteza svoje tipalke, določajo njegove priprave in sredstva za izvrševanje kriminala, oblike vzdrževanja organizacije in prepletenosti kriminala, ki ni enostranski, marveč različen, upoštevajoč dejavnike časa in prostora.

3. Področja delovanja

Storilci, ki se povezujejo v »organizirani kriminal«, se ukvarjajo z zakonitimi in nezakonitimi dejavnostmi. Kar zadeva nezakonite, omenjajo v kriminološki literaturi zlasti tele: prostitucijo, pornografijo, igre na srečo, dajanje posojil, mamila, podkupovanje, podjetniške goljufije²¹ itd.

— Organizacija prostitucije je ena izmed glavnih področij. Prostitutke, kakor tudi njihove kliente, poleg tega izrabljajo še za kakšne druge namene, k čemur jih privajajo z nasiljem, tja do umorov. Prostitutke so neredko tudi narkomanke in tudi po tej plati stopajo v stike s svojimi klienti.

— Večina severnoameriške pornografske industrije je v rokah organiziranega kriminala. Ne samo, da ima v svoji oblasti proizvodnjo, marveč tudi njeno porazdelitev oziroma trgovino. Zaradi različnega vrednotenja tega pojava, ki ima za posledico tudi razmeroma neznatno tveganje, so dobički izredno veliki.

— Pri igrah na srečo je organizirani kriminal prav tako izredno udeležen in je eden izmed glavnih pobudnikov iger. Z njimi se povezujejo tudi izsiljevanje, promet z mamili, goljufije in podobno. Ob igrah na srečo se hkrati razvija najrazličnejše svetovalstvo pri konjskih igrah, športnih prireditvah itd., kjer ima organizirani kriminal pomembno vlogo.

— Igralci na srečo in druge potrebe po denarju omogočajo njegovo posojanje za oderuške obresti. Ta pojav spremljajo tudi nasilno in brezobzirno izterjavanje na eni strani in na drugi tatvine, poneverbe itd. pri posojilojemalcih, ki bi radi pravočasno vrnili posojila, ker bi sicer prišli v brezizhodne položaje ali izredne težave. Oderuško posojanje denarja je za igrami na sre-

čo drugo najbolj dobičkonosno delovanje organiziranega kriminala.

— Za promet z mamili se šteje, da je organiziran podobno kot zakonito na debelo in na drobno delujoče podjetništvo. Oskrbovanje mamil ima več stopenj; prva stopnja je uvoz, glavni razpečevalec je druga, preskrbovalec-razpečevalec je tretja, krošnjarjenje je naslednja, ki že sodi med spodnje plasti organizacije prodaje, pospeševalci-uživalci pa so zadnja stopnja, ki sploh ne sodi v organizacijo prometa z mamili, zlasti v severnoameriških državah.

— Organizirani kriminal se je sčasoma, zlasti pa od leta 1930 dalje, polastil prenekaterih položajev v delavskih organizacijah, posebno tam, kjer se zbira denar za pokojnine, podpore itd. Člani združb organiziranega kriminala postajajo organizatorji delavskih združenj, menagerji in uradniki, odtod pojavi podkupovanja, tatvin skladov tja do političnega zlorabljanja delavskih organizacij.

— Podkupovanje je sploh eno izmed najučinkovitejših sredstev za doseganje ciljev organiziranega kriminala. Podkupovanje, pritiski (tudi politični) in kompromitiranje so bili doslej uspešni mehanizmi za preprečevanje prizadevanj preganjalcev, vštevši sodnike, tožilce in policiste. Podkupovanje je toliko bolj nevarno, ker je nevidno, občutljivo in zato izredno težko odkrívano in dokazljivo. Glavni cilji organiziranega kriminala v zvezi s podkupovanjem pa so nevtralizacija kazenskega pravosodja in komisij za obravnavanje tovrstnih združb (vštevši mafijo).

— V zadnjih letih so narasle zlasti t. i. podjetniške goljufije. Razlogi za to so v spoštovanosti storilcev, v ugodnosti investiranja, težavah v dokazljivosti dejanj tja do nizkega tveganja za prijetje.

S tem pa še zdaleč ni izčrpan seznam gospodarskih in njim podobnih dejavnosti, v katere se vpleta organizirani kriminal. Kefauerjeva komisija je že pred leti naštel kar 50 področij, v katera se je vrinil organizirani kriminal,²² med katerimi pa še ni kriminala, ki ga omogoča sodobno računalništvo. Le-to je zadnji »hit« organiziranega kriminala, zlasti na severnoameriški celini. Pri tem gre predvsem za tatvine podatkov, tatvine računalniških služnosti in še posebej za tatvine premoženja (denarja), pri čemer je organizirani kriminal v zadnjih letih pokazal dramatično sposobnost.

²² Haskell/Yablonski, s. 140.

²⁰ Yeager, s. 68, Népoté, s. 232 in drugi.

²¹ Glej več o tem: Hayes, s. 75/80, Casey, s. 51—52, Task Force Report: Organized Crime, s. 2—5, Philcox, s. 27—77 itd.

Znani so še pobiranje varstvenih pristojbin (protection fee), tatvine delnic in kreditnih kartic, goljufije z zavarovalnicami, avtomati s cigaretami, pa vrinjanje v zakonite posle gradbene industrije, prevoznitva, proizvodnje alkoholnih pijač, hotelirstva in zabaviščne industrije (povezane z nečednostmi) itd., s čimer **organiziran kriminal dokazuje, da ni dejavnosti, katere ne bi mogel sprejeti v svojo domeno.** Če ne drugače, pa z nasiljem in grožnjami, izsiljevanjem, provokacijami, zastraševanjem, diskriminiranjem, sabotiranjem, vplivnostjo, političnimi spletkami, trgovanjem vseh vrst in kompromisarstvom.²³

Organizirani kriminal pomeni torej nove oblike pridobivanja denarja. Na marsikaterem področju se pojavlja kot finančni mogotec, kar ga dela še bolj močnega, bogatejšega in s tem v zvezi tudi vplivnega.

4. Družbene in kriminalnopolitične posledice

Če že individualna kriminalnost, čeprav je lahko še tako množična, povzroča izredne preglavice, velike stroške, relativno slabo učinkovitost pri njenem zatiranju itd., je organizirani kriminal toliko bolj nevaren za katerokoli družbo, kjer se pojavlja. To še toliko bolj, ker neredko s svojimi nosilci in organizatorji sodi v t. i. »**spoštovani del družbe**«, ker se pogosto povezuje s **kriminalom belega ovratnika**, kolikor na kakem področju »podjetniških prevar« sploh ni z njim poenačen, zlasti ker ima včasih ne tako majhno vlogo v kaki panogi gospodarstva. In kar je najbolj neprijetno, je to, da ima javnost nasproti organiziranemu kriminalu visoko stopnjo strpnosti in to predvsem zaradi tega, ker ta nezakonita dejavnost največkrat ljudem nudi usluge, dobrine in veselje, ki jih sicer ni mogoče pričakovati od zakonitega podjetništva in oblasti, toda vendarle pomeni prepovedano ravnanje in **ogroženost**, čeprav največkrat takšno, **ki jo štejejo kot kriminal »brez žrtev**«.

Organiziran kriminal in podjetniška odklonkost uspevajo:²⁴

— zaradi želja in zahtev po kakih uslugah, proizvodih ali dejavnostih, ki imajo poseben pomen za prebivalstvo. Želje ali zahteve ustvarjajo možne porabnike (primerjaj pri nas potrebe po mamilih);

— zaradi nesposobnosti družbe, da bi ljudem z zakonitimi sredstvi zadovoljevala njihove potrebe in želje;

— zaradi obstoja organiziranih skupin, ki so pripravljene in sposobne preskrbeti željene usluge, izdelke ali dejavnosti.

Organizirani kriminal in podjetniška odklonkost na tem področju nista le predmet delovanja kazenskega pravosodja, čeprav so mehanizmi državnega nadzorstva v prvih vrstah boja z njima. Toda če po drugi strani zadovoljujeta »določene potrebe« ljudi, seveda ni pričakovati, da bi s kakimi drugimi družbenogospodarskimi ukrepi onemogočili »podzemlje«, če država v temelju proglašča posredovanje kakih dobrin, uslug in še kaj drugega za prepovedan promet in njihovo porabo kot nezakonito. Prav glede na to ima organizirani kriminal večinoma kaj prodajati, medtem ko legitimna družba tega ne dovoljuje, **ljudem pa je prepovedano blago vseč in ga jemljejo ne glede na protivrednost in za ceno zdravja in življenja in kljub morebitnim grožnjam s kazenskim pregonom.**

Prav v tem pa je družbena konfliktnost, kjer prepovedi ustvarjajo svoja nasprotja, ki jih organizirani kriminal zlorablja in hkrati izkorišča združbo (državo) in skupine ter posameznika. S tem v zvezi tudi ni čudno, če se **organizirani kriminal razvija in razširja predvsem v združbah z zasebniško dobičkarско ekonomiko** in ne toliko drugje, kjer zaradi državnega lastništva nad proizvodnimi sredstvi sploh ne bi mogel obstajati (in še zaradi marsičesa drugega ne). Kapital pa ostaja kapital, pa če je pridobljen tako ali drugače, zlasti v družbah, kjer je zasebnitvo ključni temelj družbenega razvoja. Glede na to gre sicer tudi tam za zgražanje nad organiziranim kriminalom in za njegov pregon, toda zaradi tega ga ni prav nič manj, marveč narobe. **Njegovi dobički naraščajo hitreje kot vrednost družbenega proizvoda** in ker imajo ljudje denar in žele plačevati prepovedane dobrine ali usluge, se razcveta kriminal, pa če se država še tako trudi, da bi ga zatrla.

Zato postaja organizirani kriminal »institucija«²⁵ ne samo v ZDA, marveč še marsikje drugje po svetu. Čeprav se povsod trudijo, da ne bi bil imun pred pregonom, uspehi niso nikjer zadovoljivi. Kriminal jih povsod prerašča s svojo nadržanostjo, dinamičnostjo, sposobnostjo in prilagodljivostjo, zlasti ob njegovi prepletenosti z gornjimi družbenimi plastmi. Dobiček, ki ga ustvarja s kriminalom, često vlaga v zakonito gospodarjenje, kar mu omogoča vzdrževati zeleno podobo v javnosti in veliko pristašev, ki so mu potrebni za obrambo pred pravosodjem in pre-

²³ Tepperman, s. 143.

²⁴ Haskell/Yablonski, s. 136/7.

²⁵ Chamblis/Seidman, s. 485.

gonom. Pri tem pa sploh ni vredno omenjati tudi vplivov na javno moralo v družbah, kjer se to dogaja, njihovo sposobnost vzdrževati red in zakonitost, kar vse skupaj povzroča dvome v sposobnost države.

Organizirani kriminal je razen tistega, kar ga sicer spremlja kot nasilje, uboji, zastraševanje itd., predvsem gospodarska dejavnost, ki je **ničesar ne omejuje, ne plačuje davkov, ni odvisen od nobenih prijav in odobritev, ne pozna carin in ne predpisov (razen svojih)**. Ker gre za tajne združbe, se v javnosti kaže le del njegove podobe in še to morda le takrat, kadar spreminja sicer dopustne dejavnosti na kakem področju v dobičkanosen kriminal in brezobzirno izkoriščanje posameznika ali celih skupin (npr. narkomane, posojilojemalce, igralce na srečo itd.). Toda v **glavnem vse žrtve same pristajajo na svojo »nesrečo«** in v tem je tudi razlog za šibkost sodelovanja z državo pri pregonu organiziranega kriminala in pomanjkanje pomislekov na strani tistih, ki kot nosilci pooblastil države z njim sodelujejo in mu pomagajo.

5. Storilci organiziranega kriminala

Posamezna področja ali organizacije tovrstnega kriminala so bolj ali manj poznani organom kazenskega pravosodja in znanostim, ki se ukvarjajo s kriminalnim podzemljem. Čeprav so pri posameznem organiziranem kriminalu vendarle razločki in posebnosti, kot npr. pri združbah za mamila, prostitucijo, pobiranje »zaščitnine« itd., pa za zabaviščno industrijo in podobno, je v literaturi verjetno največ napisanega o mafiji, še zlasti odkar je Valachi kot bivši član te organizacije pred desetletji za javnost na televiziji in pred McClellanovim komitejem, ki je preiskoval mafijo, razlagal organizacijsko in vsebinsko problematiko.

Člani združbe oziroma elita podzemlja se morajo povezovati z drugimi kriminalci, pa z žrtvami in ne nazadnje s policijo in pravosodjem, kupci oziroma odjemalci itd. Prav zaradi teh potreb se izraža pravilo »bolj ko je neka organizacija (kriminal še posebno) razumska, bolj mora biti izvedena delitev dela in večje mora biti število pozicij²⁶ za njene udeležence oziroma sodelavce«. S tem v zvezi je Cressey²⁷ predstavil šest vrst glede na ključne položaje v združbah organiziranega kriminala. To so pooblaščenca, ures-

ničevalci, podkupovalci, strategijski načrtovalci, taktiki in vodniki taktičnih sil. Po njem naj bi vse organizirane kriminalne združbe imele te vloge, zasedene z bolj ali manj ustreznimi ljudmi, ki jih izvajajo za združbo in ki zagotavljajo določeno stopnjo racionalizacije in ekonomizacije.

Ugotovitve o mafiji kažejo, da gre za določeno porazdelitev vlog kakih 24 »družin«²⁸ pretežno italijanskega porekla, ki obvladuje kriminalno podjemlje v ZDA (in deloma tudi v Kanadi). Leta vodijo šefi, ki imajo svojega svetovalca, podšefi, kapetani, poročniki, šefi odsekov in vojaki oziroma člani, porazdeljeni po raznih opravilih, manj pomembnih od poročnikov. S položaja »vojak« se izvajajo grožnje, napadi, uboji, podkupovanje in vodijo »nečlani« pri najrazličnejših operativnih nalogah »združbe«.²⁹

Ena najpomembnejših vprašanj kriminalne organizacije tovrstnega tipa je **pridobivanje novih članov**, ki naj bi imeli tudi podjetniški smisel in ne le voljo za izigravanje zakonitosti in delovanje v podzemlju. Kolikor ne gre za izrazito družinske člane, jih izbirajo predvsem v dveh pogledih:

— iz že kaznovanih in prekaljenih mladih povratnikov, dotlej delujočih kot posamezniki ali člani kakih konvencionalnih združb, toda manj pomembnih od organiziranega kriminala. Precejšnjo pozornost posvečajo mladini, večkrat kaznovanim storilcem in podobno;

— iz mlajših izobražencev ali strokovnjakov na kakih področjih, ki bi bili uspešni v boju za gospodarski obstanek in razvoj organiziranega kriminala.

Oboji so po več let na preizkušnjah, da bi jih preizkusili ne le v zaupanju, marveč tudi v spretnostih in uporabnosti tudi zaradi primernosti za »stvar« (La Cosa Nostra — Naša stvar). Kajti vprašanje »mladih« bi lahko porušilo ravnovesje v skupini in moteče vplivalo na ustaljen red, kar se je s »prevzemanjem oblasti« v zgodovini organiziranega kriminala že nekajkrat zgodilo. Na to kažejo številna medsebojna obračunavanja, ubijanja in prevzemi »oblasti« na kakem območju ali podzemni kriminalni dejavnosti.

Ugotavljajo, da mladoletniške kriminalne združbe ustvarjajo odrasle gangsterje³⁰ in da imajo nižje vrste storilcev v organiziranem kriminalu podobno vlogo kot običajni storilci kaz-

²⁶ Task Force Report: Organized Crime, s. 9, Tepperman s. 30 in drugi.

²⁷ Tepperman, s. 128.

³⁰ Clinard/Quinney, s. 384.

²⁶ McIntosh, s. 15.

²⁷ Prav tam, s. 16.

nivih dejanj. Le višji se razločujejo po tem, da niso neposredno vpleteni v kriminal, zaradi česar so v glavnem težko dosegljivi ali sploh nedotakljivi, ker vodijo posel brez posrednikov tako, da se jim odgovornost za posledice sploh ne more dokazati, zlasti zato, ker so v tej hierarhiji kriminalne organizacije čisto na vrhu in ker so večinoma znani kot pošteni podjetniki v legitimnih dejavnostih in tudi v politiki, kot meceni itd.

V bistvu gre za vojaški tip organizacije z njim ustrezajočimi kadrovskega zasledbami in napredovanji. V spodnjem delu organizacije največkrat ne gre za amaterje, marveč storilce v kriminalnem poklicu oziroma poklicne storilce kaznivih dejanj, seveda odvisno, za kakšno dejavnost gre in kako je razpredena (npr. roparske tatvine, mamila, igra na srečo, industrija nečednosti itd.).

Če naj se organizirani kriminal ustvarja z visoko donosnimi dejavnostmi, je gotovo, da mora svoj kadrovskega potencial prilagajati predvsem tem nalogam, ki so največkrat tudi intelektualne in ne le fizične in surove (odvisno od tega, s kakšnimi grožnjami in zastraševanjem ter drugimi oblikami nasilja se organizirani kriminal ukvarja).

6. Odkrivanje in zatiranje

Kljub delni vidnosti je prijemljivost storilcev organiziranega kriminala razmeroma majhna, tako da povzroča nezadovoljstvo in zaskrbljenost povsod, kjer se pojavlja, še najbolj pa v ZDA. Formalno družbeno nadzorstvo, predvsem pa policijo, zadeva nelahka odgovornost boriti se s t. i. pravim podzemljem, ki ima svojo organizacijo, sredstva, kadre in neslutene denarne vire za premagovanje ovir na poti k svojim ciljem. In če se že organizirani kriminal trudi za nevtralizacijo nadzorstva, se mora nadzorstvo prizadevati za nevtralizacijo nevtralizacije in šele nato za kaj več, zlasti pa za odkrivanje in pregon storilcev, ki jih največkrat prijemlje le bolj na spodnjih ravneh in znatno manj tam, od koder zlo izhaja. Zato se na tem področju le s težavo govori o enakosti orožij v medsebojnem boju in zlasti v ZDA si kazensko pravosodje ni priborilo ključnih prednosti.

Če kje pri preiskovanju kriminalitete, potem pri organiziranem kriminalu prihaja v poštev obveščevalno delo in vse tisto, kar je z njim v zvezi, zlasti pa prisluškovanje, skrivno snemanje, bodisi na filmski, bodisi na magnetofonski trak, vtihotapljanje v kriminalne skupine, pridobivanje obveščevalcev na podlagi obremenilnega gradiva³¹ ali za plačilo, snemanje telefonskih razgovorov in odvisno, za kakšne dejavnosti gre, tudi uporaba metod, ki so v navadi pri odkrivanju gospodarskega in političnega kriminala, kriminalitete belega ovratnika in podobno.

Eno izmed ključnih vprašanj smotrnejšega in učinkovitejšega zatiranja organiziranega kriminala je že **ustrezna policijska organizacija**. Ta že zadeva zbiranje in analizo podatkov, odločitve in ukrepanje na najbolj ranljivih področjih, rabo opazovalne tehnologije, kadrovske priprave, sodelovanje na regionalni in mednarodni ravni itd. Ponekod priporočajo uporabo izhodišč nepričakovanega in naključnega odkrivanja, določanje prednosti, odvisno od političnih, gospodarskih in finančnih rezultatov, uporabo policijske diskrecije pri doseganju zelenih izidov³² itd.

Ker z dosedanjimi taktičnimi ukrepi nikjer niso zadovoljni, predvsem priporočajo in razvijajo nove glede na to, »katera lotevanja (ali strategije) predstavljajo najbolj uspešno ‚cost/Genefit‘ strategijo«.³³

Te strategije so različne, kot npr.:

— posamezne skupine ali osumljence primejo in obsodijo za kakršenkoli kriminal, ki jim ga lahko dokažejo;

— možne osumljence javno izpostavljajo;

— osumljencem neprestano jemljejo prostost zaradi morebitnih majhnih prestopkov;

— osumljence ostrakizirajo.³⁴

V programih za boj z organiziranim kriminalom pa še posebej pripravljajo nadzorovalce v opazovalni, patrolni in sploh terenski službi in z napotili, kako prihajati do podatkov, koristnih za preiskovanje. Ne odrekajo se tudi posebnim enotam za preganjanje gangsterjev in za razbitje njihovih organizacij. Nasploh pa velja pravilo »najboljša pot za uničevanje gangsterskih skupin je odstranitev njihove gospodarske baze«.³⁵ Ponekod po svetu (ne v ZDA) ne opuščajo tudi doslednejše in odločnejše kontrole nad prometom z orožjem, hujših kazenskih ukrepov in preprečevanja stikov med obsojenimi člani skupin in tistimi, ki so še morebiti ostali na prostosti.

Čedalje bolj pa spoznavajo, da je za policijske menagerje najtrši oreh prav organizirani kriminal, njegovo odkrivanje in zatiranje, kajti v kapitalističnih družbah to ni toliko politični ali razredni problem kot prej vprašanje sposobnosti

³¹ Maltz v *Crime and Criminal Justice*, s. 73—75.

³² Dintino, s. 66.

³³ Prav tam, s. 68.

³⁴ Smith/Salerno, s. 102—103.

³⁵ Munakata, s. 125.

neke stroke in pravosodnih ustanov, med katere navsezadnje sodita tudi policija in sodišče, ki prav tu najbolj odpovedujeta.

In še nekaj gre pri tem poudariti:

— policijske študije in pogostna strokovna posvetovanja z namenom napredovati uspešnost spopadanja z organiziranim kriminalom v različnih delih sveta in ne nazadnje tudi v Evropi;³⁶

— mednarodno policijsko sodelovanje in povezovalje,³⁷ izmenjavo podatkov, sklepanje bilateralnih pogodb in multilateralnih sporazumov, izpopolnjevanje identifikacijskih sistemov in nadzor nad migranti, kontrolo mednarodnih potovanj in onemogočanje gibanja določenih vrst storilcev, poostreni nadzor nad njimi itd.

Posebno mesto v boju zoper organiziran kriminal so zlasti v zadnjem času (posebno v Evropi) dali prizadevanjem za zatiranje različnih oblik terorizma, ki včasih vzpodbujajo zlasti policijo k uporabi določenih dvomljivih metod za doseganje ciljev, to daje slutiti, da namen čedalje pogosteje povečuje sredstvo oziroma stališče, »če nasprotna stran uporablja brezobzirne metode, jih je dopustno uporabljati tudi nadzorstvu«.

7. Kriminologija »kriminalne organizacije« (ali organiziranega kriminala)

Najbrž ni treba posebej poudarjati, da se naša »domača« kriminologija ne ukvarja s tovrstnimi pojavi, s katerimi se seveda srečujemo šele v njihovih zametkih na kakih posameznih področjih.

Tuja literatura sicer vsebuje dosti podatkov o organiziranem kriminalu z veliko gledišč, kot so zgodovinska, kazuistična, organizacijska, družbena itd., odvisno od delovanja in škodljivosti posameznih oblik organiziranega kriminala. **Vendar pa na splošno kriminologija v zvezi s spoznanji o skupnostnem (kolektivnem) odklonskem vedenju ni prišla daleč.**³⁸ Kriminologija sploh, še posebno pa njene teorije obravnavajo predvsem vedenje posameznika, njegovo vzročnost, pojavo-slovje, krivdo, odgovornost in posledice, znatno manj ali nič pa ni dognanj o združbah, še posebno o takih kot je pravi organizirani kriminal. Čeprav je res, da je opisovanje posameznih področij organiziranega kriminala neredko izredno ilustrativno, privlačno, poučno, zanimivo, koristno itd., pa se zdi, da to vendarle ni pravo

»kriminološko« znanje, ki bi ga potrebovali za ustrezno proučevanje »združb«, ki so že kaj več kot samo združbe, kakršne poznamo v mladostniškem prestopništvu in sploh pri konvencionalni kriminaliteti. Če pa k organiziranemu kriminalu prištejemo še sodobne oblike (političnega) terorizma, podjetniško skupinsko odklonskost in še kaj podobnega, potem pa kriminologija odpoveduje v celoti, čeravno tudi o tem ni tako malo pisanja.

Ugotavljajo, da zlasti o motivih, vzročnosti, skupinskem vedenju in sploh o kolektiviteti³⁹ in drugih podobnih vprašanih v kriminologiji, kot so npr. tipologija,⁴⁰ še ni dosti znanja, predvsem pa ne toliko, da bi ustrezno pojasnjevalo obstoj kriminalne organizacije, podobno kot je to pri posamezniku. To pomeni, da je tovrstna kriminologija predvsem opisna, glavni motiv za kriminal pa spoznava v dobičku, ki ga prinaša združevanje v organizirane skupine na področjih, ki jih omenjajo. Čeprav je poudarek tudi na »profesionalizaciji« tovrstnega kriminala, pa se vendarle kažejo vrzeli, kajti organizirani kriminal ni in ne more biti le »umetnost posameznika«, kajti posamezni storilec ne pomeni dosti, čeravno se tudi kazensko pravosodje ukvarja le z iz kriminalnih združb iztrganimi in prijetimi storilci. Nenazadnje sodelovanje v organiziranem kriminalu vendar ni samo »služba« v kriminalnem podzemlju, ki je donosna in prijetna, pojasnila zanje gre iskati še kje drugje in kako drugače (poleg morebitne donosnosti).

»Organizirani kriminal igra paradoksalno vlogo v ameriški kriminologiji. Po eni plati je opisan kot mračna kriminalna organizacija, po drugi pa ga imenujejo lestev za družbeno povzpetje ali bližnjico k doseganju ameriškega stika za skupine, ki ne uporabljajo zakonitih sredstev moči.«⁴¹ Že to nakazuje, da ima družbeno nadzorstvo pri ravnanju z organiziranimi in poklicnimi kriminalci majhno vlogo. Že samo to, če ne drugega, zahteva drugačen študij te kriminalnosti, da bi bila družba uspešnejša pri zatiranju. Toda pravijo: »Družboslovci so notorično nerodni pisci in kolikor gre za spoštljive, je pisanje sociologov in njihovo znanje o senčni strani življenja zelo zamegljeno in delno.«⁴² In čeprav je dosti gradiva o organiziranem kriminalu, so ga kriminologi preslabo uporabili, da bi dali od sebe kaj več, kot so.

³⁶ Glej npr. številna posvetovanja zahodnonemške policije.

³⁷ Glej Népote, s. 230—236.

³⁸ Glej tudi Short v Handbook of Criminology, s. 404—406.

³⁹ Prav tam, s. 406.

⁴⁰ Maltz, s. 77.

⁴¹ Maltz, s. 73.

⁴² McIntosh v Deviance and Control in Europe, s. 149.

Poleg tega tudi pravijo, da se zgublja preveč časa z opredeljevanjem organiziranega kriminala, ki bi ga lahko uporabili za dognanja v zvezi s poklicno strukturo, sestavo, statusno ureditvijo, socialnimi in gospodarskimi vprašanji kriminalnega podjetništva, z negospodarsko zadovoljitvijo udeležencev, pa z materialnim nagrajevanjem itd., mimo raznih vprašanj rabe amaterjev v organiziranem kriminalu do polne kriminalno-poklicne zaposlenosti⁴³ itd.

Skoraj vsi so enotni, da gre pri tem podjetniškem tipu kriminalitete za **kriminalno izkoriščanje gospodarskoposlovnih priložnosti**. In ker je kriminologija že pri »navadnem« belovratniškem, gospodarskoposlovnem in podjetniškopskupinskem kriminalu nezadostna in šibka, je razumljivo, da še bolj šepa v podjetniškopslovnem organiziranem kriminalu.

Ovire za zaostajanje so tudi: ne gre za storilce, ki sodijo v običajne kriminalne sestave. Težko je razločevati med zakonitim in nezakonitim poslovanjem, premalo je še empiričnih raziskav, kriminologi so različno naravnani in so jim zato dosegljiva in razumljiva le določena področja družbenogospodarskega življenja, ne pa vsa⁴⁴ itd.

To seveda pomeni, da Sutherlandova »differential group organization« ne more več ostajati zadovoljiva razlaga za nova vprašanja organiziranega in »sindikaliziranega« kriminala. Zato se približujejo »Webrovemu modelu birokracije, ki obravnava vodstvo, stratifikacijo, delitev dela, avtoriteto, spoštovanje, nagrajevanje, podrejenost, pa identifikacijo, različnost kultur, čast, solidarnost«⁴⁵ itd. oziroma tovrstno združbo kot vrednostni sistem, subkulturne teorije o urbanizmu, pa funkcionalne probleme združb itd.

8. Naše razmere in organizirani kriminal

Kolikor vzamemo v obzir definicije o organiziranem kriminalu kot »družbi, ki deluje izven kontrole... ljudstva in vlade«,⁴⁶ potem moramo ugotoviti, da je celo v zahodni Evropi malo takih združb, ki bi ustrezale temu pojavu delovanja organiziranega kriminala na severnoameriški celini. Gotovo, da so izjeme, ki pa ne potrjujejo pravila. Ta kriminal pa je tudi v Evropi na pohodu, čeprav iz njega izvzamemo morebitni terorizem v taki ali drugačni obliki. Zato dajejo orga-

nizirani kriminaliteti v zadnjih letih čedalje več pozornosti, predvsem v pravosodnih organih prenekaterih držav, in ga obravnavajo iz organizacijskih, kriminalnopolitičnih, družbeno-gospodarskih in drugih zornih kotov.

Toda tako organiziranega kriminala kot je v ZDA, v Evropi ni, ne po obsegu, ne po moči in vlogi in ne po svoji kapitalizaciji. Prav tako nima takega vpliva na organe pravosodja, niti na policijo, čeprav včasih odkrivajo velike podkupovalne afere, ki pa so iz zornega kota storjene kriminalitete belega ovratnika bolj posamezen pojav.

Kolikokrat toliko »sindikaliziran« kriminal v Evropi pa je očiten zlasti v prometu z drogami (četudi predstavlja le prenos iz Bližnjega vzhoda prek zahodne Evrope v ZDA.

Dosti se piše o t. i. »comando« tipu kriminalitete, zlasti ropov, bančnih napadov, plenjenja poštnih pošilk, roparskih tatvin na poštah, tatvin ob prenosu denarja (pojavi, ki so značilni za zadnja leta tudi pri nas, le da so večinoma storjeni posamično).

»Commando« tip kriminalitete pa se v nekaterih zahodnoevropskih državah čedalje bolj politizira in presega okvir obrobne pojava.⁴⁷

Ilegalen promet ukradenih avtomobilov iz Zahodne Evrope v Južno Ameriko in Bližnji vzhod (tudi prek Jugoslavije) gotovo ne poteka brez organizacije.

Prav tako je prenekatero nasilje, ugrabitve, trgovino z belim blagom, ponarejanje vrednotnic itd. mogoče storiti le v izpopolnjeni in strukturalizirani dejavnosti in sodelovanju v kriminalu, ki zahteva profesionalizacijo, nizko stopnjo prijemljivosti ob visoki donosnosti in skrbno dovršeni organizaciji.

V nekaterih evropskih državah ugotavljajo, da pravi poklicni kriminalci niso domačini temveč predvsem tujci, ki tihotapijo cigarete, alkoholne pijače, tehnične predmete in podobno (prav tako pri nas), zlato in dragocenosti (često povezano s carino), ponarejajo ali goljufajo s čeki itd., kar že neredko posega v mednarodni kriminal.

Kar zadeva organizirani kriminal pri nas, smo še na robu evropskih dogodkov. Toda kriminalna kazuistika zadnjih let prinaša nekaj posebnosti, ki jih doslej ni bilo. Čedalje številnejši je pojav organiziranega nabavljanja mamil v tujini za potrebe posameznih skupin oziroma za prodajo in razpečevanje na širšem področju..., ta dejav-

⁴³ Mack/Kerner, s. 11.

⁴⁴ Glej prav tam, s. 25.

⁴⁵ Cohen, s. 104.

⁴⁶ McIntosh, s. 143.

⁴⁷ Pinatel v Mack/Kerner: The Crime Industry, s. 63.

nost dobiva vse bolj jasne znake... organizirane trgovine z mamili, ki je motivirana zaradi zaslužka.⁴⁸ Izven Slovenije so bili ugotovljeni tudi pojavi, ko so organizirani uživalci mamil plačevali poklicne vlomilce za vlomne tatvine v depoje drog zdravstvenih zavodov.⁴⁹ Tudi pri nas se torej začenja delitev dela, gospodarskoposlovni tip organizirane kriminalitete skupin, hierarhija in še kaj, polagoma, toda z gotovostjo.

Sodni procesi zadnjih let, ki so obravnavali tihotapljenje, ponarejanje in goljufanje v zvezi z nekaterimi vrstami blaga (plinsko olje, bencin, pa »črno« zaposlovanje delavcev) kažejo na določene zametke organizirane konvencionalne kriminalitete, ki sicer nimajo širših razsežnosti, toda po svoji organizaciji že postajajo zanimivi, ker začenjajo zadovoljevati neke potrebe, ki so sicer legalno nezadovoljivo potešene, ali razvijajo dejavnosti za hitrejšo doseganje smotrov, kot jih omogočajo legalne poti.

Čeprav ne gre za organizirani kriminal v pravem smislu, so pri gospodarskoposlovni kriminaliteti kolegijskih teles ali poslovodnik organov za doseganje medpodjetniških transakcij vedno potrebne določene skupine storilcev, ki omogočajo drug drugemu zadovoljevanje ciljev⁵⁰ po načelu »danes ti meni, jutri jaz tebi« itd. Podobno gre pri marsikateri kriminaliteti v delovnih organizacijah, kjer je mogoče storiti marsikatero kaznivo dejanje le ob sodelovanju skupin oseb. Tovrstna združevanja so res še bolj »ad hoc« in za kak poseben cilj, toda kdo ve, če ne bodo stiska za surovine, energijo ali boj za obstanek, tekmovanje na tržišču, doseganje prihodka za vsako ceno itd. kriminogeni dejavniki za pospeševanje organizacije kakega kriminala.

Kaj pa neustrezno poslovanje kakih državnih in drugih organov, ki prekoračujejo pooblastila ali ravnajo samovoljno in delujejo v nasprotju s sprejetimi dogovori in sporazumi ter povzročajo nasprotno učinke, kot so zaželeni (npr. 60 % prekoračitev primarne emisije denarja)? Kakšna kriminaliteta je nebrzdano naraščanje cen in kako je pri nas s t. i. strukturalno kriminaliteto (zvezno javno tožilstvo se je ob koncu februarja 1981 odločilo za pregon storilcev prekoračevanja

cen)? Kako se torej potemtakem pri nas lotevati organizirane strukturalne odklonskosti legalnih teles? Ali je to sploh organizirana odklonskost?

Sklep

Morda je za Evropo opravičljivo, da so se za organizirani kriminal nekoliko bolj začeli zanimati šele v zadnjem desetletju. Toda če je bil pri kom v središču zanimanja, je bil pri policijah v zahodnoevropskih državah, zlasti tam, kjer so imeli opravek s (političnim) terorizmom, ne glede na to, da so imeli že ves čas dosti dela z mamili, pa še s kakimi drugimi oblikami skupinske kriminalitete, ki je imela za cilj pridobivanje dobička. Sem bi sodila trgovina z belim blagom, promet z nečednostjo, promet z zgodovinskimi dragocenostmi in narodnim blagom in sploh kriminal, ki se kakorkoli lahko komercializira.

Razvoj kriminalitete in sploh intelektualizacija ter tehnologizacija kriminalnosti v današnjem svetu, ki ga obdajajo krize najrazličnejših vrst, nestalnost gospodarskih in političnih ureditev, ekonomske težave, pomanjkanje kakega blaga, dobrin ali dejavnosti, želje po lagodnosti in pridobivanju premoženja na čim lažji in hitrejši način, neenakomerna porazdelitev bogastva, segregacija itd. napeljujejo na misel, da bosta v prihodnosti skupinski in organizirani kriminal na pohodu. Še posebno tisti del, ki bi mu lahko rekli, da je podjetniškoposlovnega tipa. Če je pri nas v tem smislu za začetek kaj otipljivega, je to področje razpečevanja in uživanja drog in morebiti še tihotapljenje in nedovoljena trgovina, medtem ko je kaka druga oblika dosti bolj prikrita ali epizodna in še ne zaskrbljujočih razsežnosti. Toda položaj naše države in sosesčin lahko omogočajo, da bo do hujših oblik šele prišlo. Le da javna tolerantnost najbrž ne bo tako ugodna, kot je za tovrstni kriminal drugje po svetu, kjer je zasebna profitarška ekonomika temelj gospodarstva.

Če je za organizirani kriminal temeljno načelo oskrbovanje ljudi z nezakonitimi služnostmi in dobrinami v kapitalistični družbi, potem se samo po sebi vzbuja vprašanje, ali današnje pomanjkanje danes tega, jutri onega, pri nas omogoča podobno dejavnost v drugačnih družbenogospodarskih in političnih razmerah. Ne glede na morebitno ugodno pogojenost na kakem področju si je težko zamišljati, da bi bilo to mogoče tako kot drugje. Toda na kakem področju pa vendarle. Promet z mamili in hlastanje po njih so

⁴⁸ Iz poročila RSNZ SRS, 9. 1. 1981.

⁴⁹ Iz razgovorov z nekaterimi kriminalističnimi delavci iz RSNZ.

⁵⁰ Primerjaj: Beograjski »Angroservis« in njegova poslovna razmerja z »Lesno«, »Hmezadom« in Ljubljansko banko, ki je dajala posojila na zaupanje, Delo, 2. 3. 1981, s. 5.

simptomi, ki tudi pri nas niso ostali brez odmeva. Že se srečujemo z različnimi »dealerji« in drugimi vlogami, docela podobnimi tistim v kapitalističnih družbah organiziranega kriminala.

Že danes marsikaj kaže (tudi pri nas) na to, da bi se morali bolj zanimati za kriminalne združbe že v preiskavi. Ne bi se smeli zadovoljevati s polovičnimi uspehi in delnimi razjasnitvami pojavov posameznih skupin, marveč bi jih morali čedalje bolj izkoreninjati v celoti. Tako pa pri kriminalnih združbah marsikdaj ne vemo, kaj je v ozadju še neznanega. Neznano pa je lahko dosti bolj trdoživo in nevarno. Morda je tudi v tem razlog, da kriminologija obravnava predvsem posameznika, ki je res najpogostejša »enota« kriminalne statistike, medtem ko združbe in sploh kriminalne organizacije ostajajo zanemarjene v ozadju. Individualizirana kriminaliteta je res dostopnejša, še posebno, če izhaja iz spodnjih družbenih plasti, če je nasilniška in »muskulturna«, vidna in pričakovana, toda pozornost naj velja tudi komercializirani odklon-skosti, še posebno, če se povezuje s tujino in če se zlasti pri kriminaliteti belega ovratnika še internacionalizira.

Organizirani kriminal je torej nevarnejši (ne glede na to, ali gre za terorizem, vohunstvo, politično odklonskost, ali za prepovedane komercializirane dejavnosti oziroma »business typ«) kot sicer številnejši, toda posamezni. In če je tako, mu gre tudi poseben poudarek v raziskovalnem delu, kar začenjajo poudarjati tudi po svetu, zlasti tam, kjer ga je največ in ima že tradicijo (tudi preneseno od drugod) in kjer se uspeva kapitalizirati hitreje kot družbe, ki mu omogočajo življenje.

V »kontrolizaciji« organiziranega kriminala gredo po svetu neredko čez dopustno mero, ki velja na splošno. Vse kaže, da v boju z njim popušča občutek za zakonitost in nemoč države rojeva zlo, ki bi se ga sicer radi izognili. Zdi se, da javna tolerantnost tega kriminala na eni strani vzbuja tolerantnost v rabi dvomljivih sredstev v spopadu z njim na drugi strani.

Sestavek naj bi bil vzpodbuda za razmišljanje v naših razmerah, posebno kar zadeva odkrivanje in spoznavanje kriminalnih skupin, kriminalnih združb in sploh kriminalne organizacije, ne samo tiste navadne, otroške ter mladostniške, marveč zlasti tiste, ki je več kot to in na občutljivih področjih in tam, kjer smo lahko najbolj ogroženi.

Rokopis končan 3. 3. 1981.

⁵¹ Naši razgledi, 27. 2. 1981, s. 108.

UPORABLJENA LITERATURA

1. Albini, J. L.: Mafia as method: a comparison between Great Britain and USA, Regarding the existence and structure of types of organized crime, *International Journal of Criminology and Penology*, 3, 1975, 3, s. 295—305.
2. Bequai, August: Organized crime in the computer arena, *The Police Chief* XLV, 1970, 10, s. 24, 26, 28, 29.
3. Bequai, August: **White Collar Crime; A 20th Century Crisis**, 1972, 186 s.
4. Brezovnik, Ivo: Ali se nam obetajo kriminalne združbe, *Varnost*, 19, 1970, 5, s. 237—240.
5. Caregorodcev, A.: Naznačenje nakazanja organizatorom prestupljenij, *Sovetska justicija*, 1973, 3, s. 6—7.
6. Chamblis, William/Seidman, Robert: **Law, Order and Power**, 1971, 533 s.
7. Chappell, Duncan/Monahan, John, ed.: **Violence and Criminal Justice**, 1975, 141 s.
8. Clinard, Marshall/Quinney, Richard: **Criminal Behavior Systems**, 1967, 478 s.
9. Cohen, A. K.: The concept of criminal organization, *British Journal*, 17, 1977, 2, s. 97—111.
10. Cressey, Donald: Bet taking, cosa nostra, and negotiated social order, v Susman, Jackwell ed. **Crime and Justice**, 1970/1971, s. 250—259.
11. **Criminal Investigation, Specific Offences**, 1971, 290 s.
12. Davaran, Walter: Criminal tribes and criminal gangs in India, *UNAFEL Report for 1973*, No. 7, s. 109—121.
13. Dintine, Justino/Martens, Friderick: Organized crime control in the eighties, *The Police Chief*, XLVII, 1980, 8, s. 66—70.
14. Gemmer, Karl, Heinz: Organisiertes Verbrechen, eine Gefahr für die innere Sicherheit, *Kriminalistik*, 28, 1974, 12, s. 529—533.
15. Haskell, Martin/Yablonsky, Lewis: **Crime and Delinquency**, Chicago 1970, 517 s.
16. Hayes, Colin: Organized Crime, *The Police Journal*, LX, 1977, 1, s. 72—81.
17. Heinhold, F.: Die organisierte Kriminalität und Möglichkeiten ihrer Bekämpfung, *Kriminalistik*, 28, 1974, 6, s. 252—255.
18. Ianni, Francis: The mafia and the web of kinship v Sussman Jackwell Ed. **Crime and Justice**, 1970—1971, s. 70—93.
19. Kollman, Hans: Organisierte Kriminalität, Begriff oder Beziehung eines Phänomens? *Kriminalistik*, 28, 1974, 1, s. 1—7.
20. Kvašis, V. E.: Grupovaja prestupnost i nekotorye voprosy kriminologii součastja, *Vestnik Moskovskoga Universiteta*, 1971/2, s. 43—49.
21. **La lutte ou crime organisé, Rapport officiel**, Quebec, 1976, 375 s.
22. Lupska, Peter: Steps toward a strategic analysis of organized crime, *The Police Chief*, XLVII, 1980, 5, s. 36—38.
23. Mack, J. A.: Professional crime, and criminal organisation, *International Journal of Criminology and Penology*, 6, 1978, 4, s. 295—305.
24. Mack, J. A./Kerner, Hans Jürgen: **The Crime Industry**, 1975, 209 s.

25. Maltz, Michael: Policy issues in organized crime and white collar crime v Gardiner/Mulkey, ed. **Crime and Criminal Justice**, s. 73—92.
26. McIntosh, Mary: New directions in the study of criminal organization v Bianchi et al. ed.: **Deviance and Control in Europe**, 1975, 209 s.
27. McIntosh, Mary: **The Organization in Crime**, 1975, 80 s.
28. Munakata, Norio: Gangster organizations in Japan, **Report** 1974, No. 9, UNAFAI, s. 125—128.
29. Népote, Jean: Interpol and organized crime, **International Criminal Police Review**, November, 282/1974, s. 230—236.
30. Philcox, Norman: **An Introduction to Organized Crime**, 1978, 101 s.
31. Salerno, Ralph: Organized crime and criminal justice, **Federal Probation**, 33, 1969, 2, s. 11—17.
32. Short, James, F.: Collective behaviour, crime and delinquency v Glaser Daniel, ed. **Handbook of Criminology**, Chicago 1974, s. 403—449.
33. Short, James, F. ed.: **Delinquency, Crime and Society**, 1972, 325 s.
34. Smith, Dwight/Salerno, Ralph: The use of strategies in organized crime control, **The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science**, 61, 1970, 1, s. 101—117.
35. **Task Force Report: Organized Crime**, Washington, 1967, 126 s.
36. Tepperman, Lorne: **Crime Control**, 1977, 256 s.
37. **The Challenge of Crime in a Free Society**, Washington, 1967, 240 s.
38. Thomas, Ralph: Organized crime in the construction industry, **Crime and Delinquency**, 23, 1977, 3, s. 304—311.
39. Tyler, Gus: Sociodynamics of organized crime, **Crime and Justice**, 1971—1972, s. 138—152.
40. Wehner, Bernd: Zur Arbeitstagung über »organisiertes Verbrechen«, **Kriminalistik**, 28, 1974, 12, s. 533—536.
41. Yeager, Mathew: The gangster as white collar criminal: organized crime and stolen securities, **Issues in Criminology**, 8, 1973, 1, s. 49—73.

UDC 343.341.2

Organized Crime

Pečar, dr. Janez, Professor of criminology, Institute of Criminology, Ljubljana

While some beginnings of organized crime, similar to the North-American, have only partially appeared in Western Europe, Yugoslavia is far from being menaced by this criminal phenomenon, fought against in France, England, Western Germany and other countries. Nor can we mention in this context a (political) terrorism, being a rarity in our country and mostly »imported« from abroad (by our political immigrants).

As the basic principle of organized crime is business and profit, we can perhaps find some similarities with the western countries only in drug distribution, if we do not take into account the transit of certain goods from Western Europe to the Near East (drugs, stolen cars, counterfeited securities etc.).

Organized crime prospers in societies with private business and property in the means of production and in spheres of (economic) activities and social life where the state does not provide for the availability of certain goods or services.

This raises the question whether a shortage of certain goods and services in socialist countries does not create conditions favourable to providing these goods by illegal means. And if this is obvious with drugs (as regards individual use) we ask ourselves whether corporate crime needs are such in certain spheres as to create fertile ground for organized crime? This may be so, especially because of a general shortage of certain goods, although necessary for satisfying social interests, not to mention individual and group interests.